

Czagány Gábor

Messzelátó

Az észak-ír válság vallásföldrajzi háttere

Bevezetés

A médiából számtalanszor hallottunk már Észak-Írország szomorú tragédiájáról, az immár sok évszázados nemzeti ellentét-ről, amely századunk húszas éveitől kézzel fogható formát öltött. „IRA, unionisták, brit katonai jelenlét...” – ezek és ehhez hasonló fogalmak köré épülnek a tőlünk távol fekvő, hazánknál is kisebb sziget belső harcainak szóló hírek. Pusztító bombamerényletek képeit láthatjuk, máskor a fenyegetésektől megbénult autóutakról, manapság pedig leginkább az áldatlan helyzetből kifelé mutató békekezdeményezések megnyugtatóbb, ám kevésbé bizonyos eseményeiről számolnak be a híradások.

A világ odafigyel erre a kis részletre a térképen, mint ahogy szemmel tartja a Föld más pontjain lezajló hasonló konfliktusokat is. Mégis a nemzeti ellentétek számtalan példája közül a baszk, a délszláv, az ír problémák kerülnek előtérbe. Mi ennek az oka? Vajon ezek a legpusztítóbbak? Talán itt a legmagasabb a halottak száma? Aligha. Egyszerűen arról van szó, hogy Európa nem tud mit kezdeni az etnikai színezetű konfliktusokkal. Az óvilág azt hitte, hogy már túllépett ezeken a problémákon, ám csalatkoznia kellett. A politikai egyensúly mérlegén az integrációra való törekvés nyugszik és ez szemmel láthatólag a maga javára dönti el Európa jövődöbeli sorsát, de semmiképp sem lebecsülendők az ezzel szembenálló folyamatok, már csak történelmi gyökereik miatt sem.

Persze egy-egy kivételt leszámítva a demokratikus rendszereknek sikerült megleghe-tős eredményességgel kezelniük ezeket a problémákat (pl: Belgium), ám ez nem jelenti azt, hogy a maradék egynéhány nem jelentene konkrét fenyegetést.

Sokan sokféleképp próbáltak már össze-hasonlító elemzéseket készíteni ezen konfliktusokról, megkísérelve analógiákat levonni és az egész felől következtetni az egyes esetek felé. Természetesen számtalan vizsgálat eredménye látott napvilágot a konkrét problémák áttekintése nyomán is. (Az ír kérdésről magától értetődően a legtöbb az angolszász nyelvterületen.)

Magam – jelen dolgozatommal – a másod-ik típusba tartozó problémafelvetést szeretnék készíteni. Arra keresem a választ, hogy mi indokolja azt, hogy a XX. század végén Nyugat-Európában egy alapvetően vallási színezetű harc folyjon. A téma alátámasztásához nem nélkülözhetek egy kellően bő történelmi áttekintést – kiemelve a vallási és etnikai kulcspontokat – hiszen témaköröm igen mélyen gyökerező, lényegében történelmi probléma. A hangsúlyt mégsem erre szeretném tenni, hanem a vallás és nemzetiség térbeli egymásra hatására, ami itt – mint látni fogjuk – sok kérdésre választ ad. Szeretnék felsorakoztatni néhány tanulságos adatot a vallásosság bemutatására és ebből következtetni jelen kérdés geográfiai, esetünkben regionális földrajzi kihatásaira. Mindezek után történhet meg a válság körbejárása az addig kikövetkeztetett tények alapján.

Bízom benne, hogy dolgozatom megtalálja a választ a felvetett kérdésre és egyúttal megfelelő keresztmetszetet is ad a problémáról térben és időben.

2. Az Ír-sziget képe

2.1 Földrajzi jellemzők

Az Ír-sziget Nyugat-Európa peremén terül el. Teljes területe 84 421 km², amely-

ből 14 139 km² Észak-Írország (Northern Ireland) 1921 óta az Egyesült Királyság része. Az Ír Köztársaság (*Poblacht na hÉireann*) 70 282 km²-es területen fekszik.

Lakosainak száma kb. 3 526 000, népsűrűsége 50 fő négyzetkilométerenként. (Ez a két adat Észak-Írországban 1 578 000 és 100 fő). Hivatalos nyelve az ír gael és az angol, az északi résznek csak az angol.

Az ország négy nagy történelmi tája *Ulster* (északon), keleten *Leinster*, nyugaton *Connaught* és délen *Munster*. Ezek – szintén történelmi alapon – 32 grófságra oszlanak. Észak-Írországot Ulster 6 grófsága alkotja. (Antrim, Armagh, Derry, Down, Fermanagh és Tyrone). Fővárosuk Belfast.

Az Ír Köztársaság fővárosa Dublin (*Baile Átha Cliath*), 660 ezer lakossal. További nagyobb városai Cork, Limerick és Kingstown, de közülük csak Cork lélekszáma haladja meg a százezret. (VERZÁR 1987, 9–10.)

2.2 Történelmi áttekintés

Kétségtelen, hogy Európában majd minden ország erős történelmi hagyományokra épít, de talán nincs a kontinensnek még egy vidéke, ahol annyira összefonódik a múlt és a jelen, mint Írországban. Bár az Európai Unió rosszabb helyzetben levő országai közé tartozik, mégis gazdasági örökségéhez képest dinamikus fejlődést mutatva magas életszínvonalat ért el, de úgy, hogy közben nem szakított gyökereivel, sőt társadalmában dominánsabb maradt a hagyomány. Ennek oka teljesen egyértelmű: történelmük folyamán örökös harcban álltak a hódítókkal és ez alatt hagyományaik mentették meg őket a teljes beolvadásról, vagy attól az alárendelt szereptől, melyet a skótoknak, vagy a walesieknek el kellett viselniük az egyre erősödő Angliától. Ez az örökség vált talajává a XIX. században kibontakozó önállósodási folyamatnak és ez az alapja a ma is zajló ellenségeskedésnek is.

2.2.1 A kelta korszak és a keresztény térítés

Írország mai lakosainak többsége kelta származású, annak az *iverni* törzsnek az utóda, mely az i. e. IX–VIII. században szállta meg az ókorban *Hiberniaként* emlegetett szigetet. A kelta szó fordítása talán „hős, dalia”, mely a németben Held, de ezzel rokonok a gall, wales, gael kifejezések is. Az ír ember ma is gaoidhealnek (e.: gél) nevezi magát és ebben a típusba tartozik a gaedhealach (e.: geela) ír szó is, amely magyarul katolikust jelent, szemben a hódító protestánszal. (VERZÁR 1987, 20–21.)

A kelták nagycsaládra épülő, druidák (pogány papok) által összetartott és a király által irányított társadalmi rendszerét az V. század elején meginduló keresztény térítés nem változtatta meg csak átalakította külsőségeit. A hagyomány szerint az evangélium hirdetését a később szentté avatott *Patrik* és a pápa követte *Palladius* püspök kezdte meg. Az általuk elindított folyamat kb. 100 év múlva hozza meg a kereszténység teljes győzelmét, ám a helyi misztikus, kelta hagyományokat őrző egyház még sok száz évig Rómától különböző utakat jár, aminek jelentőségét az adja, hogy a koraközépkorban az ír szerzetesek számos kolostort és iskolát alapítottak szerte Európában. (Iona, Lindisfarne, Glastonbury, Sankt Gallen, Bobbio, Bécs etc.) Ezek a kor legfejlettebb kultúrkincsét hordozták. (O'BRIEN 1972, 30.)

795-ben megkezdődik a harc az idegen hódítók ellen. A hajókon támadó vikingek 795 és 873 közt 124 kolostort fosztanak ki, valamint erődöket emelnek és városokat alapítanak kalózkereskedelmük biztosítására. Ilyen helyek például a későbbi Dublin, Cork, Wexford és Limerick.

Kialakulnak a feudalizmus előfeltételei, melyek azonban a belső területek klánrendszerét még nem érintik. Az őshonos írek és a vikingek továbbra is ellentétben álltak. A klánok harcuk megsegítésére segítséget hívnak.

2.2.2. Az angol hódítás

1169-ben indul meg a normann invázió *Richard de Clare* fejedelem vezetésével, akik nem csak a vikingeket győzik le, de egyúttal az írekre is rátámadtak. Túlerejükkel hamar győzedelmeskedtek és megszüntettek minden önálló ír intézményt. Az ír egyház csatlakozni kényszerült Rómához, 1175-ben pedig II. Henrik anglonormann uralkodó Írország királya is lett. Ezzel megkezdődött a angolok és kelták több évszázados harca.

A XIII-XIV. század folyamán először az írek, majd a normannok is az ország nyugati részére szorulnak. Leinsterben létrejön az ún. *English Pale*, ahol teljes angolszász uralom volt. A XIV. századig az ezen kívül eső területek ügyeibe nem sokat szóltak bele, így például látványosan elismerték az ulsteri és leinsteri ír királyokat. 1366-ban viszont kiadják a kilkenyi rendeletet (*Statutes of Kilkenny*), mely betiltja többek közt az ír nyelvet, öltözeteket, szabályozza az angolok és normannok házassági lehetőségeit az írekkel, meghatározza az angol irányítási rendet, más szóval élesen meghúzza a határt hódító és hódított közt. (CURTIS 1995, 114-115.)

1455-ben az ír főurak rossz oldalon lépnek be az angol trónviszályba, a Rózsák háborújába, aminek közvetett következményeképp kimondják, hogy az ír parlament angol jelenlét nélkül nem ülésezhet (1494). Ezzel létrejön a teljes angol befolyás.

Az írek sorsát VIII. Henrik pecsételte meg, azzal, hogy kimondta 1537-ben az angol egyház önállóságát, megindítva a katolikusok és anglikánusok máig tartó harcát. Az angol reformáció jellegét tekintve nem utolsósorban az idegen (olasz és francia) katolikus egyház hatalma ellen irányuló nemzeti szellemű mozgalom volt. Írországban viszont a régi anglonormann családok leszármazottai – csakúgy, mint az írek katolikusok voltak. (GREAVES 1973, 10.) Ebben

a harcban tehát a reformált vallású főurak nyertek sokat, amidőn 1702-ig összesen 7 millió hold föld kerül angol kézre!

Ekkortól kezdtek az angol hatalom kezdeményezésére fanatikusan királyhű, kálvinista skótok Ulsterbe költözni, ahol hamarosan a földek többségét uralmuk alá vonták. Az ő közvetlen leszármazottjaik a mai északi-ír protestáns családok.

Az írek természetesen nem nézték tétlenül ősi területeik két irányból való kifosztását. A legnagyobb méretű felkelés az angol polgári forradalommal párhuzamosan 1641-től bontakozott ki, amelyet Cromwell „vasbordás” hadserege vérbe fojtott. Tíz év alatt (1649-1658) a lakosság száma a felére (!!!) csökken. Az írek azóta is gyűlölettel szólnak Cromwell tevékenységéről, a kibontakozó patriotizmus korában és ma is előszeretettel állítják aláfestő példaként a protestáns rémuralom bemutatásakor. Így ír *Wilhelm Cobbet*, az ír katolikusokkal mélyen együtt élő utazó erről a korszakról: „De módjokban volt Angliában hadiseregeket felállítani, 's azokat ezen szándékjok' eszközésére Irlandba küldeni; főképpen, minekutánna ezen angoly protestáns hadisereget a préda ígérete és szeretete csiklandoztatá.” (COBBET 1834, 162.) A XVIII. században is teljes volt az elnyomás.

1801-től Írország már nem Anglia gyarmata, hanem az Egyesült Királyság része, amely azonban nem változtat azon a tényen, hogy katolikusok, tehát írek továbbra sem juthatnak be az alsóházba. Eközben a XIX. század első felében megkétszereződik a népesség, 1841-ben 8,2 millió fő lakik Írországban. 1845 és 1850 közt burgonyavész sújtja a szigetet, melynek nyomán kolera- és tifuszbajjárvány pusztít. Másfélmilliónyan halnak meg, a kivándorlók száma 1 millió.

2.2.3 A patriotizmus kialakulása

1829-ben meghozzák a *Roman Catholic Relief Act* nevű törvényt, ami választójogot

ad az ír katolikusoknak, de emellett több mozgalom próbálkozik a teljes ír függetlenség létrehozásával. (Ifjú Írország, Parasztliga, Fenian-szövetség, etc.). Ezeknek mindegyike kudarcot vall. 1870-től a tüntetések hatására az angol állam segíti az ír gazdaságot és előtérbe kerülnek a hazai gazdálkodók. Az 1890-es évektől több neves irodalmár (pl.: *Samuel Beckett, W. B. Yeats, James Joyce, Oscar Wilde*) kezdeményezi az angol és gael nyelvű ír irodalmi újjászületést (AVISON 1996), ami párosul egy újfajta nacionalizmussal. Megalakul a *Sinn Féin* (magyarul *mi magunk* vagy *egyedül mi*), ami a függetlenség ügyét felkaroló legerősebb szervezetté válik. A különböző királyhoz hű unionista és köztársasági-nacionalista magánhadseregek összecsapásai mindennaposakká válnak.

A teljes anarchia elkerülésére a király 1914-ben aláírja a *Home Rule*-t, az önkormányzati törvényt, amelyről a vita már a múlt század vége óta folyt. A protestánsok csak nagyon kis hányada értett egyet a törvénnyel és kevesen voltak azok is, akik békét reméltek tőle.

A *Sinn Féin* magához ragadva a kezdeményezést 1916 húsvétján felkelést robbant ki, amely során kikiáltják a függetlenséget, ám a rossz előkészítés miatt ez a gyakorlatban nem valósul meg. A húsvéti mozgalom elbukik, vezetőit kivégzik. Az írek viszont ez után már tömegesen állnak a függetlenség ügye mögé. 1919-ben összeült a Dáil Éireann, az önálló – igaz nem hivatalos – ír parlament és a köztársaság elnökévé *Eamon de Valerát* választja. Az angolok természetesen nem fogadják el az új helyzetet, így a gerillaháború folytatódik. Megalakult az IRA – írül *Oglaigh na hÉireann* (COOGAN 1981, 93) – a függetlenség híveinek radikális, félkatonai hadserege. Vezetője *Michael Collins* lesz, aki a harcok reménytelenségét látván tárgyalóasztalhoz ül, és 1921. december 6-án aláírja az Ír Szabadállam létrejöttét

szentesítő, angolok diktálta londoni egyezményt. Ez domíniumi státuszt adott Írországnak (a mai Kanadához, ill. Ausztráliához hasonlatos jogállás), ám törvényileg elszakítja tőle a hat protestánsok lakta északi grófságot.

2.2.4 A független ír állam

Írország korábbi, de jelenlegi alkotmánya is tartalmazza a következő kijelentést: „A nemzeti terület Írország egész szigetét magába foglalja, a hozzá tartozó szigetekkel, és területi vizekkel egyetemben.” (GREAVES 1973, 55.)

Az Ír Szabadállam politikusai is ez alapján gondolkodtak, ám míg a szélsőségesek ezt fegyverrel próbálták megvalósítani, addig de Valera csoportja békés eszközökkel. 1926-ban megalakul a széles társadalmi bázisra alapuló *Fianna Fáil* („Írország harcosai”), majd 1933-ban a *Fine Gael* („kelta nemzet”), mely azóta is a két mértékadó köztársasági párt. Az IRA-t északon már 1922-ben, délen csak 1931-ben tiltják be. Ez természetesen nem jelentette a harcok megszűnését.

1937-ben megalakul a szuverén *Éire* (Írország), majd 1948-ban a teljesen önálló, a Brit Nemzetközösségből is kilépő *Ír Köztársaság*. 1973-tól az Európai Közösség tagja. A NATO-ba nem lépett be.

3. A vallás és az egyházak Írországban

Írországban a nemzeti konfliktusnak egy különleges válfajával találkozhatunk. A történelmi összefoglalóból kiderült, hogy az írek egyértelműen az angolszász és skót hódítók ellen küzdöttek mindaddig míg el nem érték az önálló államalapítás lehetőségét. A konfliktus ez után is folytatódott, ám némileg más színezettel. Összehasonlítva ezt például a baszk önállósodási törekvéssel, vagy a flamand-vallon ellentéttel rögtön rámutathatunk a különbségre, misze-

rint Észak-Írorszában nincs szó nyelvi kérdésről.

Az ír gael az angol megszállás alatt fokozatosan szorult a nyugati, kevésbé ellenőrzött grófságok felé, a XX. századra ott is átadva az elsőbbséget az angolnak. Ma az iskolákban kötelező második nyelv, ám az írt beszélők száma így is csak 700 000 fő. Az angolul sem tudók száma százezer fő, mindannyian a nyugati grófságok idős korú lakosai. Ulsterben mintegy 15 ezren beszél a gaelt második nyelvként, ez a teljes népesség kevesebb mint 1%-a (VERZÁR 1987). Magától értetődően ez nem lehet alapja egy etnikai konfliktusnak.

Esetünkben a két egymással szembenálló felet vallása különbözteti meg egymástól. Természetesen itt is vannak kivételek, de általánosságban elmondható, hogy a katolikusok a köztársaság és az egyesült Ír-sziget pártolói, míg a protestánsok az Egyesült Királysággal való unió hívei. A képlet teljesen egyszerű is lenne, ha délen pusztán katolikusok, északon pedig csak protestánsok élnének. Ám ez nem így van.

3.1. Felekezeti megoszlás

Írország vallásosságáról meglehetősen megbízható és kellően friss, 1991-es adatokkal rendelkezünk, melyeket az akkor lezajlott általános népszámlálás keretében mértek le az ír határ mindkét oldalán. Az ír kormány hivatalos internetes [www](http://www.ir.gov.ie) forrásai-ból érdekes adatsorok állíthatók össze:

3.1.1 A teljes Ír-sziget vallási megoszlása:

Felekezet	Hívek száma	%
római katolikus	3 849 349	75,42
anglikán	362 135	7,10
presbiteriánus	349 886	6,85
methodista	64 453	1,26
protestáns együtt	776 474	15,21
egyéb	131 262	2,58
nem vallásos	346 470	6,79
Összesen	5 103 555	100,00

Forrás: <http://www.ir.gov.ie>

Mint látható az országban található négy nagy felekezet közül a hívek számarányát tekintve messze legnagyobb a római katolikus egyház.

Egész Írország felett egy bíboros áll, aki nem más mint Armagh, azaz az északi – politikai határral megosztott – terület érseke. Mellette még három érsekség működik: a dublini keleten, a casheli délen és a tuami nyugaton. Ez a felosztás még a XII. században alakult ki és korántsem alkalmazkodik a modern viszonyokhoz. A sziget 1300 plébániáján kb. 4000 pap szolgál, a különböző egyházi szolgálatokhoz, missziókhoz, szerzetes- és apácarendekhez tartozók száma további húszezer. Az egyház – főként a köztársaságban – együttműködik az állammal az oktatás és az egészségügy számos területén.

A másik három gyülekezetet összefoglalóan protestánsoknak nevezhetjük, akik a hódító angolszászok és skótok közvetlen leszármazottai, függetlenül attól, hogy politikailag aktívak, vagy sem. Az anglikánok és a presbiteriánusok számaránya lényegében megegyezik, míg a metodisták száma jelentősen elmarad tőlük.

Az anglikánok az ún. *ír egyházban* (Church of Ireland) szerveződnek, amely az Anglikán Közösség (Anglican Communion) világméretű testvériségének autonóm egyháza. Két érseke van, az armaghi (tehát az észak-írországi) és a dublini. Tekintélyben az armaghi érsek áll elől, akinek primátusi jogköre egész Írországra kiterjed. Az anglikánok vezető testülete az általános zsinat (General Synod), melyben 216 egyházi és 432 laikus személy vesz részt.

A presbiteriánusok a kálvini reformáció skót ágát követő, a gyülekezetek széleskörű autonómiáját és a világi egyháztanácsosok (presbiterek) zsinaton való részvételét preferáló egyház tagjai (RONCHI 1991). Az egyházon belül 558 gyülekezet működik,

amelyet 21 egyházkerületbe és 5 területi zsinatba szerveztek be. A központi összetartó szervezet a Közös Gyűlés (General Assembly), ahol a gyülekezetek lelkészei és a vénei (presbiteri) képviselik magukat. A gyűlés hoz meg minden az egyházzal kapcsolatos határozatot. A presbiteriánus egyház 1950 óta nőket is lelkészé szentel.

A metodisták *John Wesley* XVIII. századi evangelizációja után jelentek meg Írországbán, először a brit metodista egyház részeként, majd attól különválva. Jelenleg önálló elnöke és titkára van, a 240 helyi közösség 77 egyházkörbe szerveződik, ahol összesen 130 lelkész teljesít szolgálatot. A metodista egyház méretéhez képest igen aktív a szociális munkában és az oktatásban.

Az egyéb vallásokat követők közé az új protestáns mozgalmak híveit lehet sorolni, mint például a Jehova tanúi vagy a mormon egyház tagjai. Ezek a közösségek nem mutatnak politikai aktivitást már csak méretük és elveik miatt sem. A keresztyényeken túl jelen van egy apró, de régi eredetű és öntudatos zsidó közösség, valamint kevés, az egykori brit gyarmatokról idetelepült iszlám hitű.

A nem vallásosok csoportjának tagjai azok, akik a kérdőíven a nem vallásos, vagy a felekezethez nem köthetően vallásos jelzőket jelölték meg.

Közelebb léphetünk a probléma megértéséhez, ha az adatokat a két országrészben külön-külön vizsgáljuk meg.

3.1.2 Ír Köztársaság vallási megoszlása:

Felekezet	Hívek száma	%
római katolikus	3 243 662	92,00
anglikán	82 855	2,35
presbiteriánus	13 045	0,37
methodista	4 936	0,14
protestáns együtt	100 836	2,86
egyéb	8 814	0,24
nem vallásos	172 407	4,89
Összesen	3 525 719	100,00

Forrás: <http://www.irlgov.ie>

Megfigyelhető, hogy a katolikusok aránya oly nagy, hogy a római egyház nyugodt szívvel nevezhető államegyháznak. Nem véletlen ezért, hogy a katolicizmus életszemlélete teljesen áthatja az ír társadalmat. Európában egyedül álló módon a törvény szigorúan elítéli a válást és továbbra is tiltja az abortuszt, ami egyértelműen az erős katolikus szellemiség eredménye. (HOPPEN 1992, 246.) Az iskolákban a hitoktatás fontos szerepet kap. Mind az általános-, mind a középszintű iskolákban heti 2 kötelező foglalkozás van, amelyet az állam által fizetett egyházi végzettségű személyek oktatnak. (ILGNER 1992, 32 és 36.)

A protestánsok együttes aránya hozzávetőlegesen 3%. Ebben a három nagyobb egyházon túl benne foglaltatnak a szekták is, melyek közül csupán a Jehova Tanúi közösség említésre méltó a maga 0,1%-ával.

Az anglikánok a legnépesebb protestáns közösség az Ír Köztársaság területén. Még a XVII. századi ulsteri földfoglalás előtt telepedtek meg a keleti partvidék középső részén, viszonylag kiemelkedő arányuk délen ezzel magyarázható. Létszámuk a fővárosban, déli érsekségük székhelyén kiemelkedő. Itt számos jól működő közösségük található, valamint több iskolával (többek közt protestáns egyetemmel) rendelkeznek.

A presbiteriánusok csekély számának oka az, hogy ezek a közösségek elsősorban az ulsteri földfoglalások során honosodtak meg a szigeten és később is ugyanabban a viszonylag egységes északi tömbben maradtak meg. A köztársasági területen élő presbiteriánusok a teljes felekezet mindössze 3,7 %-át alkotják, akik még főleg az angol megszállás idején északról, a dublini irányító hivatalokba áttelepültek leszármazottai. A másik csoport a határ innenső oldalán maradt szóróvány népesség.

A metodisták alacsony létszámának magyarázata az, hogy első csoportjaik protes-

táns – főként anglikán – közösségekből léptek ki (GECSE 1983, 174), így a katolikus területen eleve nem jelentek meg nagyobb létszámban.

Megjegyzendő, hogy az Ír Köztársaság területén – természetesen – törvényileg deklarált a vallásszabadság, ami ugyan Észak-Írországról is elmondható, ám itt a gyakorlatban is érvényesül. Egy protestáns közösségnek sem volt soha oka a panaszra vallási intolerancia miatt.

Érdemes megfigyelni, hogy mindössze 4,89% nem vallotta magát vallásosnak. Ez csakúgy mint az erkölcsi kérdésekben szigorú törvények, szintén a mélyen gyökerező keresztény hagyománnyal magyarázható. Európában csak Lengyelországban találkozunk még az egyházhoz kötődés ilyen arányával. (HUNYADI 1995, 19.)

3.1.3 Észak-Írország vallási megoszlása:

Felekezet	Hívek száma	%
római katolikus	605 687	38,39
anglikán	336 841	21,35
presbiteriánus	279 280	17,70
methodista	59 517	3,77
protestáns együtt	675 638	42,82
egyéb	122 448	7,76
nem vallásos	174 063	11,03
Összesen	1 577 836	100,00

Forrás: <http://www.irlgov.ie>

Az adatsoron végigtekintve rögtön megérthető Észak-Írország problémáinak oka. Ha csak az egyes felekezeteket nézzük, úgy itt is a katolikusok vannak többségben, ám ha a három nagy protestáns felekezetet együtt vesszük, akkor a mérleg nyelve a hódítók egyházai felé dől.

A Római Katolikus Egyház Észak-Írorszámban mindig is az ír nemzeti hagyomány és az ír népesség védőbástyája volt. Hosszú ideig ez volt az írek egyetlen intézményesített szervezete, amelynek működését még a legvérszerűsebb időkben is csak legfeljebb akadályozni tudták. Nemcsak a hívek, de sokszor maga az egyházi rend is céltáblája

volt a hivatalos és nem hivatalos protestáns támadások minden fajtájának. Mint látható a protestánsok nem lényeges többségben vannak, ráadásul a köztük levő egyetértés is számos esetben megkérdőjelezhető. A valószínűségben korántsem a hívők száma döntötte el az északír belső helyzetet, hanem sokkal inkább az a gigantikus hatalom, ami egyenként és összességében is a protestánsok mögött állt Anglia képében. A protestáns államhivatalnokok azonban még így is féltették az unionista pozíciókat. Sir Bosil Brooke, őfelsége egyik minisztere így fogalmaz a húszas évek derekán: „Az írországi római katolikusok többsége nem lojális. Ha nem cselekedtek helyesen, észre sem vesszük és máris kisebbségben találjuk magunkat, ahelyett hogy megtartanánk többségünket.” (GREAVES 1973, 94–95.)

Az írországi presbiteriánusok tekintélyes része a hat északi grófságban lakik. Sajátosan egyesítik magukban a királyi családhoz való hűséget, a skót hagyományaikhoz való kötődést és az ír föld szeretetét. Ez magyarul azt jelenti, hogy ragaszkodnak teljes egészében skóciai eredetű kálvinista hitükhöz, ám életüket már itt Írorszámban szeretnék élni, méghozzá az angol korona védelme alatt. Konfliktusuk a katolikus népességgel mondhatni értelemszerű, hisz azok az ő érdekeikkel gyökeresen ellenkező állásponton vannak, hisz a pápához hűek, az egységes Írorszámban hisznek és sajátjuknak tekintik e földet, már őseik jogán is.

Az ír egyház anglikánjainak több mint háromnegyede él Ulsterben. Eredetükre nézve angolok, akik egyrészt az anyaországból, másrészt Írország más tájairól érkeztek ide a brit fennhatóság alá.

A metodisták itt is a legkisebb közösséggel rendelkeznek a négy meghatározó egyház közül. Számos szál köti őket az anglikánokhoz, már csak eredetüket tekintve is. Központjuk Belfast.

A táblázatból látszik, hogy összehasonlíthatatlanul több az egyéb vallásúak száma

Észak-Írországbán, mint a köztársaságban. Ennek több oka van. A tekintélyes protestáns jelenlétnek köszönhetően több teret kaphatnak a nagyobb egyházakból leforgácsolódó szabad közösségek, valamint a világnézetileg némivel „szabadabb” légkör nagyobb lehetőséget biztosít az új vallási mozgalmaknak. Ezen túl Észak-Írország, mint a gyarmattartó Nagy-Britannia része befogadó állomása az iszlám bevándorlóknak, noha jóval kisebb mértékben mint például London, vagy más angol nagyvárosok.

Érdekes a nem vallásosok több mint 6%-kal magasabb aránya is. Ennek magyarázatát úgyszintén a politikai határokkal elzárt és a protestáns szellemiség által megszüntetett ír, katolikus hagyományok és életszemlélet kisebb jelenlétében találhatjuk meg.

3.1.4 A katolikusok és protestánsok megoszlása:

Az alábbi fenti adatsorokból kiszámítható a határ két oldalán élő katolikusok és protestánsok megoszlása is.

Országgrész	Katolikus hívek	%
Ír Köztársaság	3 243 662	84,27
Észak-Írország	605 687	15,73
Együtt	3 849 349	100

Országgrész	Protestáns hívek	%
Ír Köztársaság	100 836	12,99
Észak-Írország	675 638	87,01
Együtt	776 474	100

Első látásra észrevehető ezekből a táblázatokból is, hogy mind a két felekezeti iránynak vannak a határon túlra került kisebbségi csoportjai. A válságnak azonban elsősorban nem az a háttere, hogy a közösségek elszakadtak az anyaországtól. Mint láttuk a konfliktus egy egységes – igaz, megszállt – Írországbán kezdődött, a határok meghúzása csak elmélyítette ezt az ellentétet. A gond az, hogy a problémák most sem szűnnek, amikor az Európai Unió belüli gyakorlatilag megszűntek a határok.

3.2 A nemzet tudat és a vallás összefonódása

A vallási hovatartozás, a vallások közti különbség önmagában nem kell, hogy szükségképp érdekkonfliktusokat idézzon elő. Napjainkban pedig a szekularizáció erőteljes hatása is érvényesül, aminek következtében a vallások és az egyházak egyre inkább veszítenek hatóerejükből a szociokulturális integráció intézményeként.

A vallás ennek ellenére is mindmáig megőrizte jelentőségét az etnikai-nemzeti, azonosulás alapjaként. Ennek oka elsődlegesen abban keresendő, hogy a vallás a nemzetileg motivált megnyilvánulások, tevékenységek kiváló legitimációs eszköze. (HALLER 1992, 94.)

Esetünkben a kérdés megértéséhez figyelembe kell vennünk azokat a szempontokat is, amelyek a konfliktusban résztvevő egyes etnikumok felekezeti mivoltára utal. A hódítók motivációja, főként az aktív reformáció idején (XVI–XVII. sz.), nem pusztán a termőföld kisajátítása és Írország stratégiai megszállása volt, hanem a kézzelfogható gyűlölet is a katolikus egyház minden megnyilvánulása iránt. Cromwell hadseregének több tízezres mészárlása nem pusztán az ellenszegülő ír nép megrendszabályozásából következett. A skótok XVII. századi ulsteri betelepítésénél is szükség volt a szilárd katolikusellenes, puritán hitre.

Ezek az események a bennszülött íreket csak megerősítették kötődésükben a római egyházhoz. Nem pusztán hagyományaik, de pusztán létük fennmaradásának biztosítása végett is szükség volt a pápai hatalom óvó kezére, amely ne feledjük épp a XVII. században érte el a legragyogóbb sikereket az ellenreformáció terén, könnyedén söpörve el az olyan nagyígéretű protestáns államok lehetőségét mint Franciaország, Lengyelország vagy éppenséggel a Magyar Királyság.

Igaz, a hatalma teljében levő Angliát ez vajmi keveset érdekelte. Korlátlan tengeri uralma révén olyan biztos világrendszert épített ki, amely egészen a XIX. század végéig szilárd uralmat biztosított az államrendszerét képviselni hivatott protestánsoknak Írországbán. Az sem véletlen, hogy az ír ébredési mozgalmak pont a XIX. század végére estek. A nemzetné válás előrehaladott fokán álló gyarmatok erre az időre már sorra megvalósították bizonyos önállósodási terveket. (Az Egyesült Államok már ellenél is korábban, ráadásul teljes mértékben.)

Az írek patriotizmusukban ismét katolikus hitükbe kapaszkodtak, ami szükségszerűen vallási fennhangú konfliktusokba torkoltak. A nemzetállam kialakulása és a testéből kivágott Észak-Írország létrejötte után a válság az északi ország részbe koncentrálódott és tart azóta is.

Ha az eddigieket összefoglaljuk láthatóvá válik, hogy mindkét közösségnek nyomós okai vannak jogaik védelmében. Kétségtelen, hogy történelmileg a protestánsok a behatólók, ám arról a mai anglikán, vagy presbiteriánus család vajmi keveset tehet, hogy őseinek az angol korona itt szemelt ki új otthont. Hogy miért nem képzelhető el a békés egymás mellett élés? A magyarázat egyszerű: túl mély gyökerei vannak a válságnak.

4. Az ír válság politikai képe

Az eddigiekben megismerkedhettünk a konfliktus múltjával és hátterével. Ahhoz azonban, hogy ki lehessen mondani a felvázolt események mondjuk úgy indikátorát, vagy hajtómotorját körbe kell tekinteni a modern északír valóságban is.

Mintegy keretnek érdemes felvázolni, hogy mit jelent a politikailag meghúzott határ az elméletben és a gyakorlatban. Ezt követően célszerű felvázolni egy rövid keresztmetszetet magáról a belső helyzetről és annak szereplőiről. Ez után történhet meg a végső konzekvencia levonása.

4.1. A megosztott Írország

John Roper az európai kisebbségeket az alábbi négy frappáns csoportba rendezi.

1. elnyomott nemzetek,
2. eszmélő nemzetek,
3. őshonos kisebbségek,
4. huszadik századi bevándorlók.

Véleménye szerint az északon élő írek a harmadik csoportba tartoznak, abba a körbe ahol a népek nem egyszerűen idegen irányítás alatt vannak, de számszerűleg is alulmaradnak a betelepültekkel szemben. Ez – mint azt a katolikusok és a protestánsok arányát bemutató adatsorból láttuk – így igaz. Ám az 1921-es államszerződés előtt, mikor még nem különült el a hat északi grófság a sziget többi részétől, az írek az első kategóriába tartoztak, számszerűleg többen voltak az államhatalom képviselőinél, ám politikai hatalmuk nem volt. A határ meghúzásával egy pillanat alatt statisztikai adatokkal is igazolható hatalmat adtak a hódítóknak, az írek közel húsz százalékát továbbra is kisebbségben tartva. (ROPER 1997, 51–52.)

Észak-Írországbán – függetlenül a kérdéstől, hogy jól megfontolt szándékkal vagy kényszerből – politológiai szakkifejezéssel élve redukcionista mobilizációt hajtottak végre. Ez azt jelenti, hogy itt minden kérdés, érv, probléma – legyen az társadalmi, jogi, gazdasági vagy egyéb – kizárólagosan etnikai-vallási terminusban nyert értelmezést. A politikai határokat ez mentén jelölték ki. A konszenzus megoldással túl későn, csak az után próbálkoztak, hogy a redukcionista mobilizáció már megghiúsította ennek esélyeit. (SCHÖPFLIN 1992, 15.)

Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy politikailag nem rendezett viszonyokkal bíró országot választottak ketté, és ezáltal mintegy konzerválták a válságot.

A szétválasztás – mint pont ebben az időben számos helyen Európában – jól működő gazdasági egységet választott szét.

Az Ír-sziget már méreténél fogva is, természeti és társadalmi-gazdasági jellemzők igen széles köre által meghatározott, strukturálisan viszonylag homogén térbeli egységet, ún. totális (komplex) régiót alkotott. Ennek megbontása súlyos gazdasági és erre épülő társadalmi válságot okozott.

Felfokozódott a belső, politikai feszültség is. A katolikusokat ostromgyűrűbe fogták a több helyen kétszeres többségben levő királyságiak, akiket viszont az ír nacionalisták ostromoltak a határon túlról. 1922 júliusáig egyedül Belfastban 453 ember halt meg, ebből 257 volt a katolikus. A nagy lélekszámú kisebbség lassan elidegenedett az új államtól, amidőn élni kényszerült. (HOLLAND 1985, 12.)

4.2 A konfliktus jelene

Az észak-írországi katolikusok képviselete ma sem megoldott kérdés. Bár általános választójog van Ulsterben, mégis Észak-Írország lakossága Nagy-Britannia egészéhez képest elenyésző. Ez azzal az eredménnyel jár, hogy a helyi érdekeket képviselő pártok nem, vagy csak rendkívül kis arányban kerülhetnek be az alsóházba. A lojalisták, azaz az Unionista Párt önmagában szintúgy nem juthatna be, de szövetséget kötve a konzervatívokkal már igen. E formán Észak-Írországban érvényesül a konzervatív politika a helyi racionalizmussal és a munkáspártival szemben, ugyanakkor a protestáns érdekek is képviselve vannak a brit parlamentben. Ez a helyi törvényhozásban is érvényesül. Például 1958-ban az 52 tagú alsóházból 37 volt unionista és csak 7 nacionalista. (Nezetközi Almanach 1960, 649.)

A képviselet ilyen mérvű hiánya szükség-szerűen vezet a kiszolgáltatottsághoz a törvény és a protestáns közérdek előtt. Ha egy országot gazdasági gondok feszítik, akkor a mindenkor kisebbséget kiáltják ki bűnbaknak. Így történt ez itt is. A harmincas

években a lenszövés és a hajógyártás volt Belfast két legfontosabb iparága. Az utóbbi a húszas években még húszezer főt foglalkoztatott, 1933-ban, a gazdasági világválság okából alig többet kétezerrel. A munka nélkül maradtak többsége protestáns volt. Erre a lojalista szónokok azzal kezdték áztatni a protestánsokat, hogy az Észak-Írország romlására történő katolikus-republikánus-kommunista összeesküvés áldozatai lettek. (HOLLAND 1985, 19-20.)

Az efféle rágalmak legtöbbször a két-száz évnél is idősebb *Orániai Rendtől* származnak. Ez a szervezet Nyugat-Európában egyedülálló, legföljebb ha az amerikai Ku-Klux-Klanhoz hasonlítható egyben-másban. Vezetői a földbirtokos arisztokráciából és a protestáns egyházakból kerülnek ki. A rend, mondani sem kell, heves katolikusellenes tevékenységet fejt ki. Július 12-i nagy parádéjuk minden évben ok az ellenségeskedésre.

Ha lehet még fokozni a szélsőséget, akkor feltétlenül meg kell említeni Rev. Ian Kyle Paisley tevékenységét, aki 1951-ben megalapította a Szabad Presbiteriánus Egyházat tiltakozásul az ökumenikus világmozgalom ellen. Tüzet okádó fundamentalizmusát a politikai életbe is átvitte. Egyik kezdeményezője volt a legradikálisabb lojalista párt, a Demokratikus Unionista Párt megalapításának. Demagógiájának érzéketlenségére álljon itt néhány gondolata: „*Mit lát az ember ha betér a város római katolikus templomaiba? Mintha Madame Tussaud londoni panorámaparkjában járna! Faragott képek százai! Ízléstelenek, közönségesek, utálatosak az Úr előtt. Hasonlóképpen okádásra ingerlők a Szűz és a többi szentek hitvány nyomatai elé tett búzós örökmécsesek és gyertyák, akárha a babiloni Nagy Parázna díszei. és ezzel akar kibékíteni bennünket az Egyházak Világtanácsa; ezzel akar egyesíteni bennünket, s rávenni, hogy eláruljuk protestáns hitünk tisztaságát.*” (HOLLAND 1985, 43.)

A fegyveres konfliktusok már nagyon régóta folytak, de a világ igazán csak 1969-től figyelt Észak-Írországra. Ekkortól ugyanis soha nem látott mértékben újultak ki a harcok.

Az északír konfliktus jellegzetessége, hogy katolikus félkatonai csoportok viselnek háborút a protestánsok ellen és fordítva, de mindketten harcban állnak a kormány hatalmát megtestesítő rendőrség és hadsereg ellen. A helyi kormányerők különlegesen képzett katonákból állnak, akik közt ugyanúgy megtalálhatók a barikádharcra, vagy behatolásra felkészített emberek, mint a bombaszakértők. Tagjainak egy része itt állomásoztatott, de a Brit-szigetről jött fegyveres, de jelentős részüket itt toborozták. (Nagy-Britanniában ugyanis nincs kötelező katonai szolgálat, csak háború esetén.) A Királyi Ulsteri Rendőrség (RUC) bár a kormány általános békepolitikáját szolgálja, mégis a protestáns érdekek védelmében lép fel inkább. Ez abból az általános – protestáns – nézetből származik, hogy Írországbán a katolikus terrorszervezetek vonhatók felelősségre mindenért, hisz a protestáns érdekvédelmi csoportok csak ellenük küzdenek. A rendőrség is leginkább ilyen csoportnak számít, amit mi sem bizonyít jobban mint-hogy tagságának csak elenyésző része katolikus. (<http://www.nio.gov.uk>) A rendőrség munkájának megkönnyítésére alapították az ún. B-gárdisták szervezetét, ami még nála is jobban kötődik az unionistákhoz. Számos visszaélésük miatt 1972-ben feloszlatták, de helyébe létrehozták az Ulsteri Védelmi Haddtestet (UDR), amely lényegében változtatás nélkül folytatta elődje munkáját.

A katolikus ír, de leginkább köztársasági érdeket képviselő szervezet Észak-Írországbán továbbra is a Sinn Féin és a fegyveres sejtjének tartott Ír Köztársasági Hadsereg (IRA). Maga a párt legális, ám mindenkor perifériára volt taszítva. Az IRA, mely a valóságban csak részben kötődik a Sinn

Feinhez, módszereiben nem válogató, igazi keményvonalas terrorszervezet. Célpontjuk nemcsak ulsteri protestáns objektumok, brit katonai erők, de sokszor ártatlan személyek is, ráadásul nemegyszer a Brit-szigeten. A konkrét harcon túl feladatuknak tekintik az ír probléma komolyságának érzékeltetését a nagyvilág számára. Így próbálják elérni, hogy a brit kormányzat engedjen Észak-Írország ügyében.

A lojalisták fegyveres csoportjai közt a legerősebb az *Ulsteri Védszövetség* (UDA) névre keresztelt szervezet. Módszereiben nem kevésbé kegyetlen, mint az IRA, leggyakoribb célpontjaik a belfasti katolikus gettóban találhatók. Merényleteiket egy ultraszámyuk az *Ulsteri Szabadságharcosok* (UFF) vállalják fel, ami következtében az anyaszervezet nincs betiltva.

A harcok legszomorúbb következményét a pokolgépes merényletek jelentik, melyek egy részét forgalmas utcákon, vagy bevásárlóközpontokban követik el, általában hatalmas anyagi kár okozva és ami fontosabb sok civil életét kioltva. 1969 és 1972 közt Észak-Írország véres történelmének legsötétebb időszakát élte át. A parlament szükségállapoti törvényt vezetett be, az utcákon hatalmas fegyverarzenállal megjelent a brit hadsereg, de mindez talán még rontott a helyzeten. Rengetegen költöztek el az ország egyéb részeire, aminek oka nem csak egyszerűen a félelem volt. A gazdasági helyzet romlása erőteljesen csökkentette az életszínvonalat, számos munkalehetőség megszűnt, elmaradt az idegenforgalom utáni bevétel is.

1972-ben feloszlatták az északír parlamentet. Az uralkodó közvetlen kormányzást vezetett be, a brit érdekeket kormányzó képviseli azóta is. Állandósult a katonai jelenlét, de a harcoknak csak nem akart vége szakadni. A kormánycsapatok jelenlétének tizedik évfordulóján (1979) a következő szomorú statisztika látott napvilágot.

1 932 halott
2 041 sebesült
26 516 fegyveres összecsapás
6 309 robbantás
3 018 harástalanított bomba
8 076 fegyveres rablás

276 000 000 font anyagi kártérítés

46 000 000 font élet- és balesetbiztosítási kártérítés (HOLLAND 259.)

Ugyanebben az évben a pápa misét celebrált Droghedában, ahol nyomatékosan szólította fel mind a politikusokat, mind a harcokban résztvevőket a megbékélésre. (HEPBURN 1980, 217-218.) Margaret Thatcher egy évre rá tárgyalást kezdeményezett az ír kormánnyal, amely egyeztetésből kiderült, hogy nemcsak a britek, de a Fianna Fail és a Fine Gael sem akarja túlságosan az egyesülést. Az unionisták viszont az angol békekezdeményezést látva gyakran mondogatták, hogy a „katolikusoknál csak az angol politikusokban bíznak kevésbé”. (EGEDY 192-194.)

5. Rövid következtetés

Teljesen kétségtelen, hogy az átlagember etnikai hovatartozásától függetlenül békét akar.

A harcot tovább folytató, az ellenségeskedést még mindig szító politikai erőknek már nincs tömegbázisuk, annál is inkább mivel a hagyományos nagy szervezetek is hajlanak a békés konszenzusra. Szintén a tárgyalásos megoldást támogatják a kormányok is, a párbeszédbe új életet vihet a tény, miszerint mind Írországbán, mind Nagy-Britanniában olyan erő került a hatalomba, amely ígéretet tett a válság rendezésére. A megújult és tárgyalásra kész Sinn Féin mindkét (a dublini és a londoni) parlamentbe bekerült, igaz a brit alsóházban nem foglalhatták el helyüket, mert ahhoz hűséget

kellett volna esküdniük a királynőnek. (HVG, 1997. VI. 14. 31-32.)

Tony Blair – az új angol kabinet vezetője – is lépéseket tett a megoldás felé. A miniszterelnök kijelentette, hogy 1998 májusáig szeretné befejezni a tárgyalásokat. (HVG, 1997. VII. 26. 20.)

1997. október 14-én az alábbi hír járta be a nagyvilágot: *„Hetvenhat év után először rázott kezét brit kormányfő és az északír függetlenségért küzdő Sinn Féin vezetője. Legutóbb Lloyd George miniszterelnök és Michael Collins, a Sinn Féin alapítója jattoltak.”* (Népszabadság, 1997. X. 14. 1.) Lehet, hogy tényleg a megoldás küszöbén állunk?

Persze kérdés, hogy mi lehet a jó megoldás. Már a történelmi örökség miatt sem lehetséges az, hogy mindkét fél belenyugodjon egy félgyőzelembe. Így a két országrész egyesítését illetve a helyzet változatlanul hagyását rögtön kizárhatjuk a protestáns, illetve katolikus szélsőségesek tiltakozása miatt. Sokak szerint megoldás lehetne egy önálló Észak-Írország létrejötte, amelyhez az első lépésnek mindenképp a helyi parlament visszaállítása kell hogy legyen. Ez utóbbi esemény pedig előbb-utóbb biztosan bekövetkezik, hisz bárhogyan is alakul Észak-Írország sorsa a jövőben, önrendelkezési jogától nem lehet megfosztani.

Az egész ír konfliktus mindenkori visszaszága volt, hogy itt állítólag vallási érdekek ütköztek. Manapság válik kardinálissá a közvéleményben az az irányzat, ami mélyen talán mindig is jelen volt. Az tudniillik, hogy azok, akik komolyan vették kereszténységüket az idők folyamán, sose emeltek fegyvert embertársaikra. A jó néhány feladat közül, amit az íreknek meg kell oldani az egyik az, hogy különválassák vallási hagyományaikat és nemzeti identitásukat. Ha pedig képesek egymásban a keresztényt látni, akkor talán testvérként léphetnek át a jövő évezredbe.

Irodalom

- AVISON, B. 1996: *Az Ír-sziget*. Bp., Cartographia, 14-15. p.
- COBBET, W. 1834: *A 'protestans reformatio' históriája Angliában 's Irlandban*. Nagyvárad, 162. p.
- COOGAN, T. 1981: *The I. R. A.* Glasgow, Fontana Books, 93. p.
- CURTIS, E. 1995: *A History of Ireland*. London, Routledge, 114-115. p.
- EGEDY G. 1993: *Nagy-Britannia története, 1945-1987*. Bp., HVG Rt., 192-194. pp.
- FOSTER, R. F. 1989: *Modern Ireland, 1600-1972*. London, Penguin, 10. p.
- GECSE G. 1983: *Vallástörténeti kislexikon*. Bp., Kossuth, 174. p.
- GREAVES, D. 1973: *Az ír válság*. Bp., Kossuth, 1-245. p.
- HALLER, M. 1992: Etnikum és nemzeti önmeghatározás Európában. In *Európai Szemle*, 1992/3., 94. p.
- HEPBUM, A. C. 1980: *The Conflict of Nationality in Modern Ireland*. London, Penguin.
- HOLLAND, I. 1985: *Túlon túl hosszú áldozat*. Debrecen, Európa, 1-79. p.
- HOPPEN, K. T. 1992: *Ireland since 1800*. New York, Longmann, 246. p.
- HUNYADI L. 1995: *A világ vallásföldrajza*. Bp., Végeken, 19. p.
- ILGNER, R. 1992: A hitoktatás Európa állami iskoláiban. In *Egyházforum*, 1992/2., 32., 36. p.
- O'BRIEN, M. és C. C. 1972: *A Concise History of Ireland*. London, Thames and Hudson, 30. p.
- RONCHI, I. 1991: *A protestantizmus*. Bp., Gondolat, 98. p.
- ROPER, I. 1997: A nyugat-európai kisebbségek típusairól. In *Külpolitika*, 1997/2., 51-52. p.
- SCHÖPFLIN Gy. 1992: Nacionalizmus és etnikum Európában. In *Európai Szemle*, 1992/1., 15. p.
- VERZÁR I. 1987: *Írország*. Bp., Panoráma, 9-10., 20-21., 28. p.
- Home Rule and Religious Intolerance*. London, 1-24. p.
- Nemzetközi Almanach*. Bp., 1960, Kossuth, 649. p.
- The Times Atlasz. Világtörténelem*. Bp., Akadémiai Kiadó, 1-370. p.
- Választások Írorszáiban. In *HVG*, 1997. június 14., 31-32. p.
- Újra csend. In *HVG*, 1997. július 26., 20. p.
- Történelmi kézfogás. In *Népszabadság*, 1997. október 14., 1. p.
- Eolas ar Stát na hÉireann*. (<http://www.irlgov.ie>)
- Northern Ireland Office*. (<http://www.nio.gov.uk>)

Bodnár Tamás

Száműzetésből országalapítás

avagy Grönland felfedezésének története

A történelemben mindig is különleges helyet foglaltak el a nagy tettek végrehajtói, köztük a földrajzi felfedezők is. Az alábbiakban a földrajzi felfedezések egyik úttörőjéről szeretnék néhány dolgot közölni, mert a kora viszonyaihoz képest elég vakmerő és

bámulatos teljesítménye megérdemeli néhány szót a mindenki által ismert tényeken kívül is.

Grönland felfedezőjét *Erik Thorvaldson*-nak hívták, de a történelemben már *Erik Raude*, azaz Vörös Erik néven vonult be.